

## ПРО ДЕЯКІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ РОЗКРАДАННЯМ МАЙНА, ОТРИМАНОГО ВОЛОНТЕРСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ УКРАЇНИ

### ON SOME CRIMINAL LAW MEASURES TO PREVENT THEFT OF PROPERTY OBTAINED BY VOLUNTEER ORGANIZATIONS OF UKRAINE

Колб О.Г., д. ю. н., професор, заслужений юрист України,  
голова робочої групи волонтерів

Громадська організація «Союз інвалідів Чорнобиля Волині»  
Всеукраїнської громадської організації інвалідів «Союз Чорнобиль України»

У статті здійснено аналіз змісту волонтерської діяльності в Україні в умовах воєнного стану, визначено нормативно-правові та інші детермінанти, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень у цій галузі суспільних відносин, а також розроблені науково обґрунтовані шляхи щодо їх усунення, нейтралізації, блокування тощо.

Як показує практика, більше 8-ми років, з часу військової агресії Російської Федерації (РФ) в Україні, в нашій державі досить ефективно, продуктивно та предметно вирішують різноманітні проблеми, що виникають в осіб, які приймають участь у відповідних військових формуваннях, та у потерпілих від військових дій, волонтерські організації вітчизняного та зарубіжного походження [1, с. 115–127]. При цьому зазначена суспільна діяльність суттєво активізувалась з 24 лютого 2022 року, у зв'язку з неоголошеною війною РФ для України, та яка триває у сьогоднішні.

Без сумніву, основним покликанням суб'єктів, які здійснюють вказану гуманітарну місію як в нашій державі, так і в цілому в світі, є надання різнобічної та змістовної допомоги у життєзабезпеченні тих чи інших її споживачів (військовослужбовців, тимчасово переселених осіб, потерпілих від військової агресії, які проживають на окупованих або звільнених територіях України, т. ін.) [2] – саме таким чином реалізується на практиці принцип гуманізму – один із пріоритетних у міжнародному праві та забезпечується у певній мірі відповідний рівень воєнної безпеки у світі сучасних викликів і загроз [3, с. 33–47].

У той самий час, як свідчать деякі результати вивчення волонтерської діяльності в Україні, у її змісті чітко прослідковуються окремі суспільно небезпечні ознаки, які можуть бути кваліфіковані як кримінальні правопорушення [4, с. 91–95], а, отже, мають стати об'єктами кримінологічного запобігання [5, с. 168–184].

Вивчення наукової літератури показало, що досить активно та предметно означенню проблематику займаються такі науковці, як: В. С. Батиргереева, А. А. Вознюк, Б. М. Головкин, О. О. Дудоров, О. М. Джужа, М. В. Карчевський, О. О. Кваша, Ю. В. Луценко, С. Л. Мозоль, Є. О. Письменний, М. В. Шепітько та ін.

Поряд з цим, питання щодо запобігання кримінальним правопорушенням у сфері волонтерської діяльності досі на доктринальному рівні досліджені не в повній мірі, що не дозволяє ефективно впливати на практиці на детермінанти, які обумовлюють вчинення цих суспільно небезпечних діянь.

Саме з цих міркувань і обрано тему даної наукової статті та визначено її головну мету – визначити основні проблеми, що потребують вирішення по суті, а також пріоритетне завдання – розробити науково обґрунтовані заходи, спрямовані на удосконалення законодавчих засад запобігання вчиненню кримінальним правопорушенням, пов'язаних із здійсненням волонтерської діяльності.

**Ключові слова:** волонтерська діяльність, майно, запобігання, кримінальне правопорушення, кримінально-правові заходи, громадський контроль, потерпілий, військова агресія.

The article analyzes the content of volunteering in Ukraine under martial law, identifies legal and other determinants that contribute to the commission of criminal offenses in this area of public relations, as well as developed scientifically sound ways to eliminate, neutralize, block, etc.

As practice shows, more than 8 years since the military aggression of the Russian Federation (RF) in Ukraine, in our country quite effectively, productively and objectively solve various problems that arise in persons who take part in the relevant military formations, and in victims of hostilities, volunteer organizations of domestic and foreign origin. At the same time, this public activity has significantly intensified since February 24, 2022, in connection with the undeclared war of the Russian Federation for Ukraine, and which continues today.

Undoubtedly, the main vocation of the entities carrying out this humanitarian mission both in our country and in the world as a whole is to provide comprehensive and meaningful assistance in the livelihood of certain consumers (servicemen, temporarily displaced persons, victims of military aggression). living in the occupied or liberated territories of Ukraine, etc.) – this is how the principle of humanism is realized in practice – one of the priorities in international law and provides to some extent an appropriate level of military security in light of current challenges and threats.

At the same time, according to some results of the study of volunteering in Ukraine, its content clearly traces some socially dangerous features that can be classified as criminal offenses, and therefore should become objects of criminological prevention.

The study of scientific literature has shown that such scientists as V. S. Batyrgereeva, A. A. Voznyuk, B. M. Golovkin, O. O. Dudorov, O. M. Dzhuzha, M. V. Karchevsky, O. O. Kvasha, Yu. V. Lutsenko, S. L. Mozol, E. O. Pismenny, M. V. Shepitko and others.

At the same time, the issues of prevention of criminal offenses in the field of volunteering are still not fully explored at the doctrinal level, which does not allow to effectively influence in practice the determinants that determine the commission of these socially dangerous acts.

It is for these reasons that the topic of this scientific article was chosen and its main purpose is to identify the main problems that need to be addressed in essence, as well as the priority task – to develop scientifically sound measures to improve the legal framework for preventing criminal offenses. volunteering.

**Key words:** volunteer activity, property, prevention, criminal offense, criminal law measures, public control, victim, military aggression.

Досягнення мети і реалізація завдань даного наукового дослідження передбачає здійснення аналізу різноманітних джерел, що стосуються сучасної практики протиправної поведінки у сфері волонтерської діяльності.

Мова, зокрема, ведеться про численні факти нецільового (у сенсі об'єктів гуманітарної допомоги) та протиправного використання шляхом шахрайства волонтерських ресурсів, отриманих від громадян України та міжнародних неурядових організацій і фондів, окремими членами

волонтерських формувань, та перстениками органів державної влади або органів місцевого самоврядування.

Зазначена так звана «волонтерська діяльність» не тільки є аморальною по своїй суті та такою, що суттєвим чином підриває авторитет даного суспільного руху, але й підвищує рівень воєнної загрози в Україні, позаяк вказана протиправна поведінка «псевдо-волонтерів» використовується країною-агресором (у даному випадку – РФ) у пропагандистських джерелах та при оправданні свого

вторгнення в нашу державу через необхідність «принесення» для українців «культури особливої нації» («руського миру»).

Показовим у цьому сенсі є наступні сучасні прояви «псевдо-волонтерства», які мали місце у березні-квітні 2020 року на території Волині. Так, за участь у шахрайських схемах, пов'язаних з волонтерською діяльністю, був звільнений один із заступників голови обласної державної адміністрації [6].

У свою чергу, за незаконний продаж бронешитів та касок, отриманих від закордонних волонтерів, працівниками СБУ був затриманий працівник Підгайцівської сільської ради Волинської області (загальна вартість протиправної продукції «лже-волонтера» при цьому склала 18 тис. доларів США) [7].

Цікавим та таким, що є абсолютно аморальним по суті досліджуваної у цій роботі проблематики, й такий факт. Так, у березні 2022 року на Волині під виглядом гуманітарної допомоги пригнали броньований «Ауді» 2009 року вартістю 50 тис. доларів США для приватного підприємця добровільного формування «Струмівка» [8].

Судачи з інформації, яка оприлюднена у друкованих і електронних засобах масової інформації, включаючи мережу Інтернет, аналогічні протиправні діяння мають місце й в інших регіонах України. з огляду цього, як виходить, варто на вказану проблему поглянути як з точки зору їх кримінально-правової кваліфікації [4], так і запобіжної діяльності [9, с. 156–165].

Проте, як показує практика досудового слідства, вирішити дане питання існуючими у Кримінальному кодексі (КК) України засобами досить складно [10, с. 17–30].

Сутність цієї проблеми полягає у наступному.

Згідно положень чинного КК, за вчинення шахрайських та тому подібних кримінально карних діянь передбачена відповідальність у таких його нормах:

- а) ст. 190 «Шахрайство»;
- б) ст. 192 «Привласнення, розтрата майна або заволодіння шляхом зловживання службовим становищем»;
- в) ст. 192 «Заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживань довірою»;
- г) ст. 193 «Незаконне привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилось у неї»;
- ґ) ст. 206-2 «Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації»;
- д) ст. 212 «Ухилення від сплати податків, зборів, (обов'язкових) платежів»;
- е) 212-1 «Ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»;
- є) інші статті КК.

Проте, застосувати вказані та інші норми КК у тих випадках, мова про які велась у цій роботі вище, на сьогодні практично неможливо. І ось чому.

Як це витікає із змісту ч. 1 ст. 2 КК підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого цим Кодексом.

У той самий час, якщо виходити з вимог формальної логіки та буквально із змісту існуючої на сьогодні волонтерської діяльності, то таких підстав у діяннях членів таких організацій (крім, звичайно, випадків крадіжок та інших тому подібних суспільно небезпечних діянь, що визначені як карані у КК) немає. А застосовувати при цьому аналогію закону КК України (ч. 4 ст. 3) забороняє.

У першу чергу це стосується об'єкта кримінального правопорушення, а саме: власник майна, яке він передає волонтеру (або такій організації), добровільно відмовляється на право власності.

У свою чергу, ні волонтер або організація, законні інтереси якої він представляє, а в подальшому – фізична

(потерпілий) чи юридична особа (військова частина тощо) таке право не набуває у силу відсутності чіткої організації бухгалтерського обліку з цих питань та звітності про обіг отриманого від власника майна [11].

Так, на жаль, сформована практика волонтерської діяльності, яка не передбачає здійснення всіх передбачених Законом «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» процедур [11] – а, це, у свою чергу, виступає однією з детермінант, яка обумовлює вчинення різноманітних протиправних діянь у зазначеній сфері суспільних відносин [12, с. 274–280].

Поряд з цим, враховуючи велику суспільну небезпеку вказаних вище правопорушень, а також різноманітність їх протиправних проявів, логічно було б КК України доповнити ст. 193-1 «Незаконне привласнення майна волонтерів» та викласти її у наступній редакції:

«1. Незаконне привласнення майна, отриманого від волонтерів та їх організацій, особою, яка є членом волонтерської організації, що зареєстрована в установленому законом порядку, –

карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років із конфіскацією майна.

2. Ті ж дії, що вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або у великих розмірах, – караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років із конфіскацією майна.

3. Ті ж дії, що вчинені в особливо великих розмірах, – караються позбавленням волі на строк від семи до двадцяти років із конфіскацією майна».

Проте, варто у зв'язку з цим зауважити, що такий законодавчий підхід буде можливим лише у випадку внесення відповідних змін у Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», зокрема шляхом доповнення ст. 2 «Сфера дії Закону» частиною 4 такого змісту:

«Дія зазначеного Закону поширюється також на фізичних і юридичних осіб, які займаються на законних підставах волонтерською або іншою благодійною діяльністю».

Звичайно, що запропонований у даній науковій статті підхід є не безспірним. У той самий час, цілком очевидним з цього приводу є й інший висновок: маючи злочинність є динамічною системою, яка постійно видозмінюється [13, с. 333–340], а, отже, суспільство і держава зобов'язані своєчасно та ефективно реагувати на її прояви у будь-яких формах, у тому числі й шляхом застосування відповідних запобіжних заходів, особливо в умовах формування та реалізації сучасної воєнної політики України [14, с. 130–136].

Виходячи з отриманих результатів дослідження, варто звернути також увагу й на ще один аспект запобіжної діяльності, пов'язаної з волонтерством, а саме – на службову діяльність органів прокуратури та слідчих, що стосується протиправної поведінки членів волонтерських організацій. Зокрема, нерідко як перші, так і другі не надають належної правової оцінки та не кваліфікують зазначені суспільно небезпечні діяння як кримінальні правопорушення, посилаючись на відсутність об'єкта злочину – права власності, створюючи таким чином юридично-психологічні передумови для вчинення цими категоріями суб'єктів кримінальних правопорушень проти правосуддя [15, с. 146–155].

Без сумніву, що така практика є соціально шкідливою та такою, що викликає недовіру до правоохоронних органів та боку населення, а також соціальну напругу в умовах воєнного стану, яка, у свою чергу, створює додаткові джерела посягань на воєнну безпеку в Україні [16, с. 84–96].

Вихід у ситуації, що склалась у зазначеній ситуації, можна знайти шляхом застосування наступних заходів:

1. На доктринальному рівні виведено поняття та дано наукове тлумачення таких кримінально-правових категорій, як «тяжкі» та «інші тяжкі наслідки» [17, с. 162–170],

які, як видається, мають стати концептуальною основою для прийняття процесуальних рішень прокурором (ст. 36 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України) та слідчим (ст. 40 КПК) по фактах протиправної діяльності у сфері волонтерства, враховуючи велику суспільну небезпеку та виникаючий у зв'язку суспільний резонанс у зв'язку зі виникненням різноманітних правопорушень членами волонтерських організацій та представниками влади і місцевого самоврядування.

2. На нормативно-правовому рівні, враховуючи динаміку сучасних змін і доповнень, внесених у КК України у зв'язку із воєнною агресією РФ, що розпочалась у лютому 2022 року, необхідно більш активно використовувати можливості суб'єктів законодавчої ініціативи (ст. 93 Конституції України) з тим, щоб удосконалити правові засади діяльності волонтерів в нашій державі, а також кримінально-правові заходи запобігання вчиненню правопорушень з участю представників волонтерських організацій та посадових і службових осіб органів державної влади і місцевого самоврядування, особливо в контексті запобігання корупції [18, с. 58–72].

3. На рівні суспільства посилити громадський контроль за організацією і змістом діяльності волонтерських організацій в Україні шляхом, зокрема, здійснення поза-

планових, раптових та інших тому подібних перевірок силами тих громадських об'єднань, які внесені в Єдиний державний реєстр та наділені відповідними повноваженнями з цих питань [19].

Останній підхід можна вважати системним, позаяк результати громадського моніторингу діалектично охоплюють оцінкою не тільки зміст волонтерської, але й інших пов'язаних з нею видів діяльності (наукової, нормотворчої, правоохоронної, т. ін.), що досить важливо з огляду вирішення існуючих у зазначеній сфері суспільних відносин проблем.

Проведений аналіз практики волонтерської діяльності, а також реагування державних органів і громадськості на випадки вчинення членами зазначених організацій та посадовими і службовими особами органів державної влади та місцевого самоврядування протиправних діянь, пов'язаних із незаконним використанням майна, отриманого для забезпечення потерпілих від воєнної агресії РФ проти України та інших категорій населення нашої держави (військовослужбовців, тимчасово переселених осіб, т. ін.), дозволяє констатувати, що в наявності складна теоретико-прикладна проблема, що потребує невідкладного вирішення на всіх рівнях (концептуальному, доктринальному, законодавчому, організаційно-розпорядному тощо).

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Карчевський М. В. Перспективи правового регулювання в контексті розвитку технологій трансгуманізму. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренко*. 2019. № 1. С. 115–127.
2. Kolb A. G., Hrushko M., Teteriatnyk H., Shepik-Trehubenko O., & Kotliar O. (2021). Peculiarities of Realization of the International Mechanism for the Protection of the Rights of Victims of Armed Conflict in the East of Ukraine. *Cuestiones Políticas*, 39 (71), 334–349. URL: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.3971.17>
3. Луценко Ю. В. Поняття та зміст воєнної безпеки України у світлі сучасних викликів та загроз. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2018. Вип. 137. С. 33–47.
4. Ус О. В. Алгоритм кваліфікації в кримінальному праві. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. № 2 (37). С. 91–95.
5. Головін Б. М. Теперішнє і майбутнє кримінології. *Проблеми законності*. 2020. Вип. 149. С. 168–184.
6. Звільнили заступника голови Волинської ОДА. *Волинські новини*. 2022. 4 квіт. URL: [vw.volynnews.com](http://vw.volynnews.com)
7. На Волині затримали посадовця сільради, який незаконно продавав бронезилети та каски. *Волинські новини*. 2022. 15 квіт. URL: [vw.volynnews.com](http://vw.volynnews.com)
8. Броньовану АУДІ за \$50 тисяч пригнали на Волинь під виглядом гум допомоги. *Волинські новини*. 2022. 3 квіт. URL: [vw.volynnews.com](http://vw.volynnews.com)
9. Вознюк А. А. Концептуальні засади запобігання суспільно небезпечним діям. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2 (99).
10. Оболенцев В. Ф. Держава Україна як система: системний підхід до запобігання корупції. *Проблеми законності*. 2017. Вип. 138. С. 161–168.
11. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 року № 996-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 40. Ст. 365.
12. Головін Б. М. Про детермінацію злочинності. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 1. С. 274–280.
13. Кваша О. О. Значення філософської категорії причинності у кримінально-правових дослідженнях: традиції та сучасність. *Правова держава*. 2017. Вип. 28. С. 333–340.
14. Луценко Ю. В. Правові засади формування та реалізації воєнної політики України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2018. № 4. С. 130–136.
15. Шепітько М. В. Юридико-психологічні передумови формування системи протидії злочинам проти правосуддя, які вчиняються слідчим або прокурором. *Питання боротьби зі злочинністю*. Харків : Право, 2018. Вип. 35. С. 146–155.
16. Луценко Ю. В. Доктринальні положення кримінально-правової політики держави у сфері забезпечення воєнної безпеки України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2019. Вип. 138. С. 84–96.
17. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Кримінально-правове поняття «інші тяжкі наслідки»: проблеми тлумачення та вдосконалення законодавства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 1. С. 162–170.
18. Новіков О. В. Проблеми участі громадськості у запобіганні корупції в Україні. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2019. Вип. 37. С. 58–72.
19. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр громадських формувань : наказ Міністерства юстиції України від 19.12.2008 № 2226/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>